

Hüseyin Kâzım Kadri, Meşrutiyet'ten Cumhuriyet'e Hatıralarım (Hazırlayan İsmail Kara), İstanbul (İletişim Yayınları) , 1991, 341 s. + 2 levha.

Takma adı Şeyh Muhsin Fani olan Hüseyin Kâzım Kadri (1870-1934) nin bu anıları ilk kez yayınlanmaktadır. İsmail Kara'nın yayına hazırladığı anıların başına yazarın hayatı ve eserleri konusunda bilgi veren bir bölüm eklenmiştir. Aslında *Aileme Yâdigâr ; Tercüme-i Hayat ve Tarih Hatıraları* başlıklarını taşıyan bu anılar, iki bölümden oluşmakta ancak her iki bölüm arasında bazı ayrıntılar dışında önemli bir fark bulunmamaktadır. Bu anılarla, son yıllarda ülkemizde "moda" haline gelen Atatürk'e ve onun eserine saldırı edebiyatına (?) bir yenisi daha eklenmiş bulunuyor. *Tarih ve Toplum*'da¹ çıkan bir tanıtma yazısında "Tarihinin ve tarihçiliğinin hep birilerini aklamak ya da karalamaktan ibaret görüldüğü bir ülkede, muhalif seslere hayat hakkı " tanınmayacağı görüşünden hareketle Şeyh'in anılarına övgüler dizilmiştir. Sanki Türkiye'de tarihçiliğin "Hep birilerini aklamak ya da karalamaktan başka" bir işlevi yokmuş gibi.. Günümüz Türkiyesinde kimi aydınlar, Cumhuriyetin getirdiği, getirmek istediği bütün değerlere "resmî ideoloji" damgasını vurarak bunlara saldırmayı bir görev haline getirmişlerdir. Bu alanda o kadar uzun mesafe alınmıştır ki bu konuda döğünmeğe ve yakınmaya da hiç gerek kalmamıştır. Böylece tarihçiliğimiz "aklamak ve karalamak" kısır döngüsünden epeyce uzaklaşmış bulunmaktadır. Ancak ne var ki tarihçiliğe soyunan kimi siyaset bilincilerinin sapla samanı birbirinden ayırt edemeyecek kadar tarih bilincinden yoksun olduklarına tanık oluyoruz. Bunun örneklerini her gün basına verilen demeçlerden izlediğimiz için ayrıntıya girmiyoruz.

Şeyh Muhsin Fani'nin anılarının "calib-i dikkat" yanları belirtirken gözden kaçan, kaçırılmak istenen bir şey var : O da Şeyh Muhsin Fani'nin de belirli bir ideolojinin temsilcisi olmasıdır. Daha doğrusu saltanat ve hilafeti savunan bir başka resmî ideoloji.. Yüreği saltanat ve hilafet için çarpan Şeyh'in, bu Ortaçağ kurum

¹ Halil Akgün, "Bir isim, Bir Hatırat ve Bir Devr-i İnhitât", *Tarih ve Toplum*, 91 (1991), 62.

larını tarihe gömen Mustafa Kemal'e iyi gözle bakmasına olanak yoktur. Bu bakımdan, son Osmanlı nazırlarından biri olan yazarın, bu ülkenin kurtarıcısına karşı duyduğu akıl almaz kin ve düşmanlığın nedenlerini anlamak da kolaylaşmış oluyor.

Biz burada söz konusu anıların tümünü inceleyecek değiliz. Yalnız Şeyh Muhsin Fani'nin, Mustafa Kemal'e duyduğu kin ve düşmanlığa işaret etmekle yetineceğiz. Bu kişi, daha son Osmanlı Mebusan Meclisi'nin İstanbul'da toplanacağı sırada, yeni seçilen milletvekilleriyle Heyet-i Temsiliye arasında iletişim kurulmasını engellemeye çalışmıştır. Gerekçesi, "Mustafa Kemal'i tanımıyormuş", "Mustafa Kemal'in ne yapacağını bilmiyormuş". Öte yandan Şeyh Muhsin Fani, Misak-ı Milli'nin kendi kaleminden çıktığı (s. 165, 282) masalını uydururken "Mustafa Kemal bütün hakları ve faziletleri kendine hasrettiği mahut Nutuk'ta bu misaktan bahse lüzum görmemiştir" yalanını da savurmaktan sıkılmamaktadır. Oysa Misak-ı Milli, doğrudan doğruya Mustafa Kemal'in kafasında somutlaşmıştır. Mustafa Kemal, Şeyh'in de içinde bulunduğu kimselere çektiği bir telgrafta², "Sivas umumi kongresiyle milletın cihana ilan eylediği mukarrerat" in büyük bir çoğunlukla Osmanlı Mebusan Meclisi'nde kabul edilmesinin zorunluluğundan söz etmiştir. Kaldı ki Mustafa Kemal Paşa'nın Nutuk'ta en az üç kez Misak-ı Milli belgesi üzerinde durduğu görülmektedir³. Son Osmanlı Mebusan Meclisi'ne katılacak milletvekilleriyle Ankara'da yapılan toplantıda Misak-ı Milli'nin esasları görüşülmüş, doğrudan doğruya Mustafa Kemal Paşa'nın kaleme aldığı bu belgenin İstanbul meclisinde onaylatılması behimsenmiştir. İstanbul'a gönderilen bu belge, Meclis-i Mebusan'ın milliyetçi üyelerince toplu bir biçimde yazılarak saptanmış ve doğrulanmıştır⁴. İmdi Anadolu hareketinin ruhunu, özünü kavramayan ve bu eylemi bir türlü içine sindiremeyen, Erzurum ve Sivas kongrelerinden, Ankara'da milletvekilleriyle yapılan toplantıdan habersiz birinin Misak-ı Milli belgesini kaleme almasına olanak var mıdır? Varsa, bu eşyanın tabiatına aykırıdır. Ama Şeyh Muhsin Fani, hem Mustafa Kemal'i yalancılıkla suçluyor, hem de Misak-ı Milli'yi kaleme almak onurunu kendisini mal ediyor.

¹ Kemal Atatürk, *Nutuk*, İstanbul, 1972, I, 360 ; II, 593, 595, 623.

² *Nutuk*, I, 360 ; II, 593, 595, 623.

³ Nejat Kaymaz, "TBMM'nde Misak-ı Milli'ye Bağlılık Andı İçilmesi Konusu", *Tarih ve Toplum*, IV (1985), 47-51 ; 122-126 ; 177-179; 182-185 ; 275-280.

Şeyh Muhsin Fani, 22 gün 22 gece devam eden ve bir var olup yok olmak tehlikesini kapıya kadar getiren Sakarya Savaşı konusunda (s. 183) bakınız neler söylüyor : "Yunan ordusunun Ankara yakınlarından ricatı, kumanda heyetinin aldığı yanlış bir haberden ileri gelmişti. Şu kadar ki, vaziyet birden bire vehamet kesp etmiş, Ankara tahliye edilmiş ve Mustafa Kemal Kayseri'ye ricattan başka çare kalmadığını söylemişti ". Boğaz'daki yahılarında zevk ü safa içinde yaşayan son Osmanlı nazırları elbetteki Sakarya'nın ne olduğunu kavramazlar. Demek ki "kumanda heyetinin "yanlış kararı " olmasaymış, Ankara Yunan ordusunun eline düşecekmış... Böylece İstanbul'daki hükümet erkânı da Mustafa Kemal Paşa'nın yenilmesine zil takıp oynacaktı. İftiranın, kin ve gayzın insana bu kadar yalan söylediği görülmemiştir. Şeyh devam ediyor : "O zaman Millet Meclisi sebatıyla memleketi kurtardı ve Mustafa Kemal'e yerine başkasının başkumandan tayin edileceğini söyleyerek onu orduya iltihaka mecbur etti" (s. 184). Şeyhin yanıldığı noktayı düzeltelim. Mustafa Kemal, başkumandan vekili yani Vahdettin'in vekili olarak ordunun başına geçmek istemedi. İlk kez yüce meclisten başkumandan unvanını alarak Vahdettin'i sahip olduğu vetkilerin birinden daha yoksun bıraktı. Hüseyin Kâzım ı kahreden nokta bu olsa gerektir. Çünkü ona göre Mustafa Kemal bir *celali* idi ve "memleket celalilerin elinde "kalmıştı (s.193). Şeyh Muhsin, bir taraftan "himaye-i ecnebiyeye razı" olmadığını iddia ediyor (s.185), diğer taraftan da "İngiliz mümessilinin" Anadolu'daki "celalilerin" hilafet ve saltanatı kaldıracakları yolundaki sözlerini haklı bulmaktan kendini alamıyor (s. 193). Onun "zillet ve meskenet" olarak nitelediği olay budur. Elbette nazır hazretleri buna ne kadar üzülse yeridir.

Şeyh Muhsin Fani'ye göre Nutuk "Bir şaheser-i kizbu tahrif" dir. (s. 195, 206). Cumhuriyet "ezici ve öldürücü bir şekl-i tahakkümden " başka bir şey değildir (s. 197). Mustafa Kemal, "Kendi tahakküm ve saltanatının tesisine muvaffak " olmuştur. Şimdi şeyhe yanıt vermek gerekir : Cumhuriyet ezici bir tahakküm yönetimi ise saltanat yönetimi nedir ? Osmanoğulları altı yüz yıldan beri kendi saltanat ve tahakkümlerini sağlamlaştırmaya çalışmadılar mı ?

Anılar uzadıkça Şeyh Muhsin Fani daha da hırçınlaşıyor ve Mustafa Kemal'e yönelik saldırıları, iftiraları hezeyana dönüşüyor. Ancak iddialarını destekleyecek hiçbir belge, hiçbir kanıt gösteremiyor. Oysa onun baştan başa bir "yalancılık şaheseri" olarak nitelediği Nutuk baştan sona belgelerle doludur. Bunları görmek şeyhin işine gelmemiştir. Belge olarak anılarına koyduğu tek şey "Vahdettin'in Âlem-i İslama Beyannamesi" dir. Acaba Muhsin Fani, 1930'larda neden bunu anılarına koymaya gerek görmüştür? Çünkü O, hâla yaşamının sonuna doğru bile saltanat ve hilafet özlemi içinde yanıp tutuşuyordu. Yazık oldu Saltanat-ı Âl-i Osman'a!...

Zeki ARIKAN